

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗНАЧЕННЯ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ОПОДАТКУВАННЯ

Анотація. Розглянуто юридичну відповідальність у галузі оподаткування, її значення та види, а саме фінансову, адміністративну, кримінальну відповідальність, а також особливості, якими вони характеризуються.

Аннотация. Рассмотрена ответственность в сфере налогообложения, ее значение и виды, а именно финансовая, административная, криминальная ответственность, а также особенности, которыми они характеризуются.

Annotation. This article describes the responsibility in the field of taxation, its significance and types, namely financial, administrative, criminal responsibility and features that they are characterized by.

Ключові слова: податкове правопорушення, юридична відповідальність, фінансова відповідальність, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, діяння, стягнення, штраф.

Один із принципів побудови системи оподаткування – обов'язковість, тобто впровадження норм зі сплати податків і зборів, визначених на основі достовірної інформації про об'єкти оподаткування і встановлення відповідальності за порушення податкового законодавства.

Юридична відповідальність галузі оподаткування необхідна для загального попередження правопорушень і виховного впливу на особистість (превентивна ціль), а також полягає у несприятливих наслідках застосування санкцій правових норм для конкретного суб'єкта (карна ціль).

Юридична відповідальність бере участь у реалізації охоронної функції, а її мету в загальній формі можна визначити як охорону існуючого ладу та громадського порядку. Відповідальність, яка застосовується до конкретного правопорушника, має, поряд із охороною суспільних відносин, більш вузьку мету – покарання винного. При цьому держава, здійснюючи міру примусу, переслідує ще одну мету – попередження скоєння правопорушень надалі (загальна та спеціальна превенція) [1].

Покарання є засобом попередження (превенції) вчинення нових правопорушень. Отже, юридична відповідальність здійснює превентивну (попереджувальну) функцію. Реалізуючи покарання, держава впливає на свідомість правопорушника. Це вплив полягає в залякуванні, доказі неминучості покарання і тим самим у попередженні нових правопорушень. Причому попереджувальний вплив виявляється не тільки на самого правопорушника, а й на оточуючих. Тим самим досягається так звана загальна превенція.

При цьому покарання спрямоване і на виховання правопорушника, тобто юридична відповідальність має також виховну функцію. Ефективна боротьба з порушниками, своєчасне і не відворотне покарання винних створюють у громадян уявлення про непорушність існуючого правопорядку, зміцнюють віру у справедливість і міць державної влади, впевненість у тому, що їхні права та інтереси будуть надійно захищені. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню політичної і правової культури, відповідальності і дисципліни громадян, активізації їхньої політичної та трудової діяльності, а в кінцевому рахунку – зміцненню законності і стійкості правопорядку [2].

Конституція України закріплює основи юридичної відповідальності особи.

Згідно зі статтею 58 Конституції України, закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

Згідно зі статтею 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [3].

Згідно зі статтею 111 Податкового кодексу України за порушення законів із питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності:

- а) фінансова;
- б) адміністративна;
- в) кримінальна.

Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій та/або пені [4].

Встановлення фінансової відповідальності означає прийняття та набуття чинності нормативного акту, в якому міститься опис ознак податкового правопорушення, вид і розмір фінансової санкції за його вчинення.

Застосування фінансової відповідальності означає процедуру, яка має такі етапи:

- фіксування конкретного факта податкового правопорушення;
- прийняття рішення про притягнення до відповідальності (про застосування штрафної санкції);
- виконання рішення про застосування штрафної санкції – сплата штрафу [5].

Штрафна санкція (фінансова санкція, штраф) є платою у вигляді фіксованої суми та/або відсотків, що стягується з платника податку у зв'язку з порушенням ним вимог податкового та іншого законодавства, контроль за

грошових зобов'язань, не сплачених у встановлені законодавством строки.

Особливістю відповідальності за порушення податкового законодавства є її компенсаційно-каральний характер, який полягає в необхідності відшкодування державі збитків, що виникли внаслідок недотримання надходжень до бюджетів усіх рівнів від податків та зборів. Тобто відповідальність за порушення податкового законодавства об'єднує дві різні моделі юридичної відповідальності: правовідновлювальну (компенсаційну) та штрафну (каральну). Саме це підкреслює стаття 112 Податкового кодексу України, в якій зазначено, що притягнення до фінансової відповідальності платників податків за порушення законів із питань оподаткування не звільняє посадових осіб за наявності відповідних підстав від притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності [4].

Адміністративна відповідальність є засобом адміністративного впливу на порушників податкового законодавства із застосуванням адміністративно-правових норм. Підставою для адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства є наявність складу адміністративного правопорушення – винної або необережної дії чи бездіяльності, що досягає в захищені законом суспільних відносин, за яку законодавством передбачена адміністративна відповідальність.

Особливостями адміністративних стягнень є:

застосування до фізичних осіб та посадовців, винних у податкових правопорушеннях;

адміністративні санкції не тягнуть за собою судимості;

застосування у відношенні до найменш значних податкових правопорушень (проступків), які за своїм характером відповідно до закону не тягнуть кримінальної відповідальності;

відсутність тяжких правових наслідків

Діяння, за які передбачена адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства, зазначені у статтях Кодексу України про адміністративні правопорушення (Ст. 163-2, 163-3, 163-3, 164-1, 164-5 та ін.), а також у деяких статтях Податкового та Митного кодексів України.

Наприклад, частина статті 164-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що неподання громадянами декларації про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, не ведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку, – тягне за собою попередження або накладання штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

З усіх видів стягнень, передбачених кодексом України про адміністративні правопорушення, податковим органом надано право використовувати лише адміністративні штрафи. Розмір їх визначається в межах, встановлених за скоєння відповідних правопорушень у сумах, кратних певному показнику – неоподатованому мінімуму доходів, мінімальному розміру заробітної плати, або в національній грошовій одиниці (гривнях). При цьому слід враховувати положення пункту 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України, в якому зазначено: "якщо норми інших законів містять посилання на неоподаткований мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги", тобто у розмірі, що дорівнює 100 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць) [6].

Суб'єктами адміністративної відповідальності (особами, які можуть притягатися до цього виду відповідальності) за податкові правопорушення є громадяни та посадові особи. Це, наприклад, керівники та інші посадові особи підприємств, установ, організацій, на яких покладений обов'язок дотримання встановленого законом порядку ведення податкового обліку (ст. 163-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, далі КУАП). Громадяни несуть відповідальність за неподання або несвоєчасне подання декларацій про доходи (ст. 164-1 КУАП).

Платники податків-юридичні особи не можуть притягатися до адміністративної відповідальності.

Складені в законний спосіб протоколи про адміністративне правопорушення розглядаються уповноваженими на те органами [5].

Кримінальна відповідальність застосовується при доказі винності, протиправності, умислу та особливо тяжких наслідках податкового злочину. Кримінальна відповідальність характеризується такими особливостями:

суб'єктами є виключно фізичні особи;

регулюється нормами Кримінального кодексу України;

встановлюється лише в судовому порядку;

має певні процесуальні особливості [5].

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів регламентується статтею 212 Кримінального кодексу України.

Суб'єктами кримінальної відповідальності (особами, які можуть притягатися до цього виду відповідальності) за податкові правопорушення є громадяни та службові особи. Це, наприклад, службові особи підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності, або особи, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, чи будь-яка інша особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори (ст. 212 Кримінального кодексу України) [7].

Платники податків-юридичні особи не можуть притягатися до кримінальної відповідальності. Передбачена можливість звільнення від відповідальності не лише за вчинення діянь, передбачених частиною першою і другою, а й за діяння, передбачені частиною третьою цієї статті.

Згідно з ч. 4 ст. 212 Кримінального кодексу відповідна особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) [7].

Ряд складів злочинів, передбачених Кримінального кодексу, опосередковано пов'язані з порушенням вимог, установлених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи.

Обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили діяння, передбачені зазначеними статтями Кримінального кодексу, є наявність у діянні (дії чи бездіяльності) вини у формі умислу чи необережності [5].

Таким чином, юридична відповідальність потрібна для охорони існуючого ладу та громадського порядку в оподаткуванні, для контролю за своєчасністю сплати податків та боротьби від ухилення сплати податків – як загальне попередження правопорушень, так і застосування санкцій, що буде забезпечувати наповнення бюджету, а внаслідок цього і нормальне функціонування держави.

Наук. керівн. Степанова Е. Р.

Література: 1. Корельский В. М. Теорія держави та права / В. М. Корельский, В. Д. Первалов. – К., 1997. – 419 с. 2. Вільна енциклопедія "Вікіпедія" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki>. 3. Конституція України за станом на 6 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. 4. Податковий кодекс України станом на 1 жовтня 2013 року. – К. : Правова єдність, 2013. – 615 с. 5. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України [Електронний ресурс] / [заг. ред. М. Я. Азарова]. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/uk/comentsnk.html>. 6. Бандурка О. М. Податкове право [Електронний ресурс] / О. М. Бандурка, В. Д. Понікаров, С. М. Попова. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>. 7. Кримінальний кодекс України станом на 4 липня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.